

NÁVRH KONCEPČNÉHO RIEŠENIA STREDNÉHO ODBORNÉHO VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV Z MARGINALIZOVANÝCH KOMUNÍT

Mgr. Soňa Koreňová

November 2017

ÚRAD
SPLNOMOCNENCA VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE RÓMSKE KOMUNITY

OBSAH

Úvod

1. Súčasná situácia a hlavné problémy

1.1. Nižšie sekundárne vzdelanie

1.2. Nižšie stredné odborné vzdelanie a elokované pracoviská

1.3. Predĺženie povinnej školskej dochádzky a zavedenie povinného vzdelávania do 18 rokov

1.4. Podpora stredoškolákov formou štipendii a príspevku na cestovne

2. Závery

3. Návrh opatrení

ÚVOD

Konferencia k problematike stredného odborného školstva v súvislosti s marginalizovanými rómskymi komunitami v máji 2017 v Košiciach pod vedením Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity odhalila viaceré príčiny a dôsledky neprospievania mladých Rómov v súčasnom nastavení stredného odborného školstva.

Problémy, ktorým mladí Rómovia čelia vo vnútri vzdelávacieho systému v kombinácii so socio-ekonomickým zázemím, z ktorého pochádzajú, sú mnohokrát bariérou pre ich úspešnú integráciu na pracovnom trhu. Ich šanca na následné vymanenie sa zo začarovaného kruhu generačnej chudoby je takmer nulová.

1. SÚČASNÁ SITUÁCIA A HLAVNÉ PROBLÉMY

Tento dokument reaguje na súčasný a závažný problém, ktorým je priepastný rozdiel v dosiahnutom vzdelaní medzi rómskou a majoritnou populáciou. Dáta zo Správy o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010, vydaný Rozvojovým programom OSN, uvádzajú len 18% Rómov a Rómok, ktorých najvyššie dosiahnuté vzdelanie predstavuje stredné vzdelanie. V porovnaní s nimi dosahuje stredné vzdelanie až 75% majoritnej populácie vo vekovej kategórii 20 — 64-ročných¹. Tento fakt predstavuje len špičku ľadovca, pod povrchom ktorého sa skrývajú viaceré aspekty neúspechu mladých Rómov.

Aby bolo možné zabezpečiť trvalý a udržateľný rast vzdelanostnej úrovne Rómov (aspoň na úroveň ISCED 3), je potrebné zamerať sa na odstránenie bariér už pri prechode zo základných škôl na stredné. Prvým kľúčovým predpokladom pre pokračovanie v štúdiu na stredných odborných školách je úspešné nadobudnutie nižšieho stredného vzdelania, zvyčajne ukončením deviateho ročníka základnej školy. V prípade, že žiak z rôznych dôvodov nižšie stredné vzdelanie nezískal, je dôležité zefektívniť a sprehľadniť možnosti, ktoré prostredníctvom kurzov ďalšieho vzdelávania sú k dispozícii.

Ďalším podstatným momentom, ktorý nepriaznivo ovplyvňuje úroveň dosiahnutého vzdelania a odbornej prípravy Rómov na Slovensku je ukončovanie povinnej školskej dochádzky po absolvovaní desiatich rokov štúdia alebo po dovŕšení 16. roku života. V tejto fáze sa až 2/3 mladých Rómov rozhodne nepokračovať v štúdiu na odborných školách.² Po úspešnom zvládnutí prvého ročníka absolvuje a ukončí strednú odbornú školu veľká väčšina študentov. Zavedením povinného vzdelávania a odbornej prípravy do 18. roku života po vzore Poľska či Veľkej Británie by sme dokázali zvýšiť podiel kvalifikovaných uchádzačov o zamestnanie či zamestnancov na trhu práce.

¹ Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010. Bratislava: UNDP, 2012, s. 92-94.
Dostupné na: http://www.employment.gov.sk/files/undp-sprava-2010_na-web.pdf.

² Zdroj: Konferencia Stredné odborné vzdelávanie v súvislosti s MRK, máj 2017. Košice

Posledným problémom, ktorý výrazne znižuje počet úspešných absolventov stredného vzdelania je podpora študentov zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej „SZP“) a marginalizovaných rómskych komunít (ďalej „MRK“). Charakter podpory spočíva v poskytovaní štipendií, preplácaní cestovného z miesta bydliska do sídla školy, prepojení sekundárneho vzdelávania s potrebami trhu práce (napojenie na zamestnávateľov) a podpora cieleného kariérneho poradenstva pre deti z rizikových komunít.

1.1. NIŽŠIE SEKUNDÁRNE VZDELANIE

V decembri 2016 sa celkový počet uchádzačov o zamestnanie s neukončeným základným vzdelaním (úroveň ISCED 2C) vyšplhal na 14597 na Slovensku. Takmer polovica z uchádzačov pochádzala z Prešovského kraja,³ ktorý je spolu s Košickým krajom najhustejšie osídlený Rómami.

Mladí Rómovia, ktorým sa nepodarilo úspešne nadobudnúť nižšie stredné vzdelanie v tradičnom systéme majú na výber z niekoľkých mechanizmov na doplnenie nižšieho sekundárneho vzdelania podľa ISCED 2C.

Legislatívny rámec doplnenia nižšieho sekundárneho (základného) vzdelania

Mechanizmus doplnenia základného vzdelania je definovaný v školskom zákone z roku 2008.⁴ Podľa § 30 ods. 5 môže základná škola organizovať kurzy na získanie základného vzdelania. Vyhláška o základnej škole navyše umožňuje riaditeľom určiť dĺžku kurzu podľa zistenej úrovne vzdelania danej osoby, najviac však v dĺžke jedného školského roka.⁵ Forma štúdia je denná alebo externá.

Podľa § 42 ods. 4 školského zákona je v súčasnosti možné doplniť si základné vzdelanie aj prostredníctvom kurzov, ktoré organizuje stredná odborná škola. Končí sa komisionálnou skúškou zo všetkých vyučovacích predmetov okrem vyučovacích predmetov s výchovným zameraním. Po úspešnom vykonaní komisionálnej skúšky vydá stredná odborná škola fyzickej osobe vysvedčenie s doložkou, na ktorej sa uvedie získaný stupeň vzdelania.

Financovanie kurzov nižšieho sekundárneho vzdelania

Podľa § 4 ods. 13 nariadenia vlády SR č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia normatív na žiaka strednej odbornej školy, ktorý navštevuje vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania, je 10% priemerného normatívu na žiaka základnej školy – 157,35 eur.⁶ Uvedený paragraf v odseku 3 uvádza aj výšku normatívneho príspevku na žiaka základnej školy, ktorý absolvuje kurz pre doplnenie základného vzdelania. Výška normatívu sa môže medzi jednotlivými školami líšiť, v priemere však dosahuje 157,35 eur.

³ Zdroj: MPSVaR SR

⁴ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁵ Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 320/2008 Z. z. o základnej škole

⁶ Nariadenie vlády č. 630/2008 Z. z.

Kurz nižšieho sekundárneho vzdelania ako predpoklad absolvovania „F“ odborov

Na základe Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania sa písmenom „F“ označuje nižšie stredné odborné vzdelanie dosiahnuté absolvovaním dvojročných vzdelávacích programov stredných odborných škôl (bývalé učilišťa, odbory so zvlášť upravenými učebnými plánmi).

Sporným momentom získavania nižšieho sekundárneho vzdelávania v súvislosti s „F“ odbormi je, že absolventi uvedeného programu vzdelávania sú povinní absolvovať pred nástupom na štúdium kurz základného vzdelania.

Odporúčanie

Vzhľadom na fakt, že úroveň dosiahnutého vzdelania v rámci „F“ odborov ostáva na 2C podľa ISCED 2011, navrhujeme v rámci rámcových učebných plánov vzdelávacieho programu navýšiť počet hodín všeobecného vzdelávania tak, aby vzdelávanie kopírovalo potreby doplnenia nižšieho stredného vzdelávania. Aj pri nevýraznom raste počtu hodín do týždňa, celoročný súčet počtu hodín všeobecného vzdelávania niekoľkonásobne prevýši počet hodín vzdelávania organizovaného na získanie nižšieho stredného vzdelávania.

O konkrétnej legislatívnej úprave štátnych vzdelávacích programov skupín odborov vzdelávania nižšieho stredného odborného vzdelávania navrhujeme rokovať s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR tak, aby umožňovali súčasné získanie nižšieho stredného vzdelania.

1.2. NIŽŠIE STREDNÉ ODBORNÉ VZDELANIE A ELOKOVANÉ PRACOVISKÁ

Elokované pracoviská definuje zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení ako trvalo zriadený uzatvorený priestor, v ktorom sa uskutočňuje pravidelná výchovno-vzdelávacia činnosť. Riadi sa školským vzdelávacím programom školy, ktorej je súčasťou alebo výchovno-vzdelávacím programom školského zariadenia, ktorého je súčasťou.

Možnosť zriaďovať elokované triedy a pracoviská sa prvýkrát objavila v § 19 ods. 7 zákona č. 596/2003 Z. z., o štátnej správe v školstve a školskej samospráve. V zmysle tohto zákona školy neboli povinné evidovať triedy a pracoviská do siete škôl a školských zariadení SR až do 31. 12. 2012.

K 31. marcu 2017 bolo zaevidovaných 68 elokovaných pracovísk na 30 štátnych stredných školách. Najviac pracovísk sa nachádza na území Košického samosprávneho kraja. Ich rozmiestnenie nie je náhodné, nakoľko vznik a podpora elokovaných pracovísk stredných škôl v obciach s vysokou koncentráciou obyvateľov zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia (SZP) alebo z marginalizovaných rómskych komunít (MRK) je jednou z hlavných aktivít pri napĺňaní cieľa zvyšovania počtu absolventov stredných škôl v Stratégii Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.

Vzdelávacie programy na elokovaných pracoviskách v blízkosti MK

Na elokovaných pracoviskách stredných škôl, ktoré sa nachádzajú v blízkosti marginalizovaných rómskych komunít, prebieha zväčša odborné vzdelávanie podľa štátneho vzdelávacieho programu na úrovni 2C a 3C.

Vzdelávacie programy na úrovni ISCED 2C sú určené na doplnenie nižšieho stredného vzdelania, pripravujú žiakov na povolanie, získanie prvej odbornej kvalifikácie a umožňujú vstup aj do ďalších programov na vyšších stupňoch vzdelávania (úroveň ISCED 3C). Dĺžka trvania štúdia je 2 roky a dokladom o ukončení štúdia je doklad o zaškolení/zaučení. Cieľom je sprostredkovať základné vedomosti v danej oblasti tak, aby absolvent mohol vykonávať jednoduché pomocné práce a základné úkony jednotlivých profesií.

Vzdelávacie programy na úrovni ISCED 3C sprostredkujú stredné odborné vzdelanie, ktoré slúži na získanie prvej odbornej kvalifikácie a priamy vstup na trh práce. Štúdium trvá 3 roky a spravidla je ukončované dokladom a záverečnej skúške a výučným listom. Obsahové zameranie vzdelávacieho programu je na 75% orientované na prax.

Vysoká miera nezamestnanosti absolventov

Väčšina rómskych žiakov, ktorí sú na elokovaných pracoviskách stredných škôl v blízkosti MRK, sa hlásilo na 2-ročné učebné odbory s označením „F“ na úrovni 2C, absolvovaním ktorých nadobudnú kvalifikačné zručnosti na výkon pomocných prác v danom odbore.

Na základe štatistík Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR zo septembra 2016 a mája 2017 vieme, že absolventi „F“ odborov čelia jednej z najväčších mier nezamestnanosti spomedzi všetkých stupňov stredoškolského vzdelávania.⁷ V máji 2017 sa nad úrovňou 20% pohybovali odbory pomocník v kuchyni (50%), technické služby v autoservise (26,5%) a lesná výroba (22,5%). Predpokladaným dôvodom je predovšetkým nízka úroveň odbornej kvalifikácie – absolventi sú po ukončení štúdia kompetentní vykonávať pracovné úlohy limitované len na pomocné práce.

Napriek tomu, že sa v spojitosti MRK s témou stredných škôl uvádza urgentná potreba viesť študentov k získaniu minimálne výučného listu a ďalej čo najkvalitnejšieho vzdelania, študijné odbory sa na elokovaných pracoviskách neprevádzkujú.

Financovanie „F“ odborov (na elokovaných pracoviskách)

V zmysle zákona č. 597/2003 Z.z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a nariadenia vlády SR č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov je financovanie základných a stredných škôl postavené na normatívnom princípe. Školy sú financované podľa počtu žiakov a personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu.

Najvyšší normatív na žiaka spomedzi vzdelávacích programov pre stredoškolákov majú odborné učilištia, ukončením ktorých má študent možnosť získať stredné odborné vzdelanie s výučným listom. Nasledujú praktické a špeciálne školy a na treťom mieste sú školy 15. kategórie. Tieto prevádzkujú vzdelávacie programy na stredných odborných školách s možnosťou získať nižšie stredné odborné vzdelanie s dokladom o zaškolení/zaučení („F“ odbory) a odbory, absolvovaním ktorých má študent možnosť získať stredné odborné vzdelanie s výučným listom (Tabuľka 1).

⁷ Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Tabuľka 1: Normatív na rok 2017 v €

Skratka kategórie	Kategória škôl	Mzdový normatív	Normatív na výchovno-vzdelávací proces	Normatív na teplo - minimum	Normatív na teplo - maximum	Normatív na prevádzku okrem tepla	Normatív na ďalšie vzdelávanie učiteľov	Normatív spolu - stred	Normatív spolu stred po zohľadnení KKŠ
ZS	Základné školy	1 107,32	35,73	124,55	174,37	61,19	16,61	1 370,31	1 573,45
GYM	Gymnázia	1 275,40	39,05	124,55	174,37	61,19	19,13	1 544,23	1 789,73
GYM8	8 ročné gymnázia roč. 1.-4.	1 107,32	35,73	124,55	174,37	61,19	16,61	1 370,31	1 579,57
SGYM	Športové gymnázia	2 498,03	63,21	124,55	174,37	152,98	37,47	2 901,15	3 241,63
KON	Konzervatória	4 539,12	103,54	124,55	174,37	122,38	68,09	4 982,59	5 259,79
SOS01	Stredné odborné školy - 1. kategória	1 457,03	42,64	124,55	174,37	61,19	21,86	1 732,18	2 021,29
SOS02	Stredné odborné školy - 2. kategória	1 590,96	45,28	124,55	174,37	61,19	23,86	1 870,75	2 140,62
SOS03	Stredné odborné školy - 3. kategória	1 608,25	45,62	124,55	174,37	122,38	24,12	1 949,83	2 241,51
SOS04	Stredné odborné školy - 4. kategória	1 645,65	46,36	124,55	174,37	122,38	24,68	1 988,53	2 221,31
SOS05	Stredné odborné školy - 5. kategória	1 927,60	51,93	124,55	174,37	91,79	28,91	2 249,69	2 478,57
SOS06	Stredné odborné školy - 6. kategória	1 997,34	53,31	124,55	174,37	107,08	29,96	2 337,15	2 589,19
SOS07	Stredné odborné školy - 7. kategória	2 081,27	54,97	124,55	174,37	91,79	31,22	2 408,71	2 647,79
SOS08	Stredné odborné školy - 8. kategória	2 170,78	56,74	124,55	174,37	122,38	32,56	2 531,92	2 874,72
SOS09	Stredné odborné školy - 9. kategória	2 496,68	63,18	124,55	174,37	91,79	37,45	2 838,56	3 124,73
SOS10	Stredné odborné školy - 10. kategória	2 282,68	58,95	124,55	174,37	76,49	34,24	2 601,82	2 842,46
SOS11	Stredné odborné školy - 11. kategória	2 396,81	61,21	124,55	174,37	91,79	35,95	2 735,22	2 997,65
SOS12	Stredné odborné školy - 12. kategória	2 308,04	59,45	124,55	174,37	91,79	34,62	2 643,36	2 972,97
SOS13	Stredné odborné školy - 13. kategória	2 400,75	61,28	124,55	174,37	122,38	36,01	2 769,88	3 055,42
SOS14	Stredné odborné školy - 14. kategória	2 620,85	65,63	124,55	174,37	107,08	39,31	2 982,33	3 192,36
SOS15	Stredné odborné školy - 15. kategória	2 906,61	71,28	124,55	174,37	122,38	43,60	3 293,33	3 510,81
SPV	Strediská praktického vyučovania	700,82	27,69	124,55	174,37	61,19	10,51	949,67	869,10
SZS	Špeciálne základné školy	1 712,01	47,67	124,55	174,37	122,38	25,68	2 057,20	2 489,51
SSS	Gymnázia a konzervatória - špeciálne stredné školy	2 526,74	63,77	124,55	174,37	91,79	37,90	2 869,66	3 109,70
SOSSP	Stredné odborné školy - špeciálne stredné školy	3 185,13	76,78	124,55	174,37	91,79	47,78	3 550,94	4 103,07
SPOU	Odborné učilišťa a praktické školy	3 511,81	83,24	124,55	174,37	91,79	52,68	3 888,98	4 423,75

Skratka kategórie	Kategória škôl	Mzdový normatív	Normatív na výchovno-vzdelávací proces	Normatív na teplo - minimum	Normatív na teplo - maximum	Normatív na prevádzku okrem tepla	Normatív na ďalšie vzdelávanie učiteľov	Normatív spolu - minimum	Normatív spolu stred po zohľadnení KKŠ
SMS	Špeciálne materské školy	3 205,64	66,19	123,43	172,80	70,47	48,08	3 538,50	3 829,78
INT	Školský internát pre žiakov stredných škôl	1 139,78	34,72	130,47	0,00	70,47	17,10	1 327,31	1 346,74

Zdroj: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

Vzhľadom na uvedené náklady a výšku miery nezamestnanosti absolventov nižšieho stredného vzdelania, z ktorých množstvo sú Rómovia z prostredia MRK, je potrebné nachádzať riešenia, ktoré im zabezpečia kvalitné odborné vzdelanie s možnosťou uplatnenia sa na trhu práce.

Odporúčanie

Na základe údajov dostupných od Centra vedecko-technických informácií (CVTI), ktoré každoročne uverejňuje údaje o nezamestnanosti absolventov rôznych odborov a verejne dostupných dát MŠVVaŠ o normatívnom financovaní jednotlivých vzdelávacích programov, odporúčame zamerať sa na monitorovanie kvality vzdelávacieho procesu odborov nižšieho stredného vzdelávania v súvislosti s efektívnosťou vynaložených financií a previazanosť sekundárneho vzdelávania s potrebami trhu práce. Úlohu kontroly kvality by mohla prevziať Štátna školská inšpekcia.

Navrhujeme rokovať s MŠVVaŠ o spriechodnení systému prestupov žiakov z 2-ročných učebných odborov, ktorých absolvovaním získa žiak nižšie stredné odborné vzdelanie na príbuzné 3-ročné učebné odbory, ktorých absolvovaním získa žiak stredné odborné vzdelanie. Týmto krokom by bolo získavanie stredného odborného vzdelávania zjednodušené aj pre tých žiakov, ktorí v minulosti neboli úspešní v získavaní nižšieho sekundárneho vzdelávania, no v rámci predpokladov na prijatie do 1. ročníka 2-ročných učebných odborov splnili podmienku doplniť si základné vzdelanie formou kurzov základného vzdelania.

Odporúčame prehodnotiť súčasné územné ohraničenie vytvárania elokovaných pracovísk podľa § 19 ods. 6 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Súčasný znenie zákona reaguje na prax vytvárania takýchto pracovísk naprieč celou krajinou a určuje územie kraja ústrednej školy ako pásmo, kde škola môže vytvoriť takéto pracoviská. Vznikajú tak paradoxné situácie, kedy škola nemôže otvoriť pracovisko vo vzdialenosti 20 km (iný kraj), ale môže otvoriť pracovisko vo vzdialenosti 150 km (v rámci kraja). Navrhujeme prehodnotiť súčasný znenie zákona a určiť inú limitáciu pre elokované pracoviská.

1.3. PREDLŽENIE POVINNEJ ŠKOLSKEJ DOCHÁDKY A ZAVEDENIE POVINNÉHO VZDELÁVANIA DO 18 ROKOV

Každý siedmy mladý človek v Európe opúšťa vzdelávací systém bez dosiahnutia zručností alebo kvalifikácií, ktoré sa v súčasnosti považujú za nevyhnutné pre úspešný prechod na trh práce a pre aktívnu účasť na súčasnom znalostnom hospodárstve. V dnešnej dobe sa približne 6,4 milióna mladých ľudí v Európe klasifikujú ako osoby, ktoré predčasne ukončia školskú dochádzku.⁸

Európska únia definuje žiakov, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku, ako 18 až 24-ročných, ktorí majú iba nižšie stredné vzdelanie a nie sú účastníkmi ďalšieho vzdelávania alebo odbornej prípravy. Definícia OECD zahŕňa 20 – 24-ročných so vzdelaním nižším než vyššie sekundárne.⁹

Zároveň skúsenosť riaditeľov škôl na Slovensku s vyšším podielom žiakov z MRK je, že veľké percento žiakov, ktorí pokračujú v štúdiu na strednú školu, nedokončí prvý ročník.

Predpokladané príčiny a faktory ovplyvňujúce skorý odchod zo vzdelávania

Geografická dimenzia. Časová a finančná záťaž na štúdium na stredných odborných školách pre študentov z vidieku sa exponenciálne zvyšuje so vzdialenosťou školy od miesta trvalého bydliska študenta. Niektorí študenti neraz strávia 2 – 3 hodiny denne dochádzaním do školy a rozpočet rodiny sa tak vie zaťažiť mesačne aj o 30 € navyše. V prípade, že sa študent rozhodne zabezpečiť si ubytovanie na školských internátoch, potrebuje cca 40 – 50 € na mesiac.

⁸ Štúdiá o znižovaní počtu prípadov predčasného ukončenia školskej dochádzky v EÚ. Brusel: Výbor Európskeho parlamentu pre kultúru a vzdelávanie, 2011. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET\(2011\)460048\(SUM01\)_SK.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET(2011)460048(SUM01)_SK.pdf)

⁹ Vedenie ohrozenej mládeže k práci prostredníctvom vzdelávania: Lekcie z celej Európy. Bratislava: Slovenská akademická asociácia pre medzinárodnú spoluprácu, centrum Euroguidance, 2012. Dostupné na: http://web.saaic.sk/nrcg_new/kniznica/CEDEFOP_Mladez/Vedenie_ohrozenej_mladeze_eBook.pdf

Finančná záťaž pri nástupe na odborné vzdelávanie. Pri nástupe na akýkoľvek typ strednej školy si študent a jeho rodina musí pripraviť od 50 – 100 € na pokrytie prvotných nákladov spojených so štúdiom. Medzi tieto patrí zabezpečenie študentskej karty ISIC (20 €), príspevok na ZRPŠ (30 €), stravné (25 – 30 €) a ďalšie individuálne poplatky v závislosti od danej školy. Pri odborných školách je navyše potrebné uvažovať o nárazovom zabezpečení výbavy na odbornú prax a v neposlednom rade aj o nákupe vzdelávacích potrieb a pomôcok na vyučovanie.

Socio-ekonomický rozmer. V prípade chudobných rodín a oblastí s vysokou mierou nezamestnanosti sa prioritou stáva získať príjem, nie vzdelanie.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby alebo hendikep. Uvedené skutočnosti často vyplývajú na rozhodnutie nepokračovať ďalej v štúdiu po skončení povinnej školskej dochádzky. Neschopnosť reagovať na rôzne potreby všetkých detí zo strany pedagógov a škôl a možný výskyt sociálno-patologických javov zo strany ostatných študentov školy voči študentovi so špeciálnymi požiadavkami sú problémy, ktoré sú často vyčítané slovenskému systému školstvu.

Nedostatočný dosah a adresnosť individuálnych príčin, chýbajúca podpora a usmernenie študentov. V dnešnom systéme, žiaľ, stále prevažuje reaktívna forma prístupu k problémom mladistvých nad preventívnou. Chýba dostatočný priestor na psychologické, výchovné a kariérne poradenstvo v rámci stredných škôl.

Nedostatočná pružnosť vzdelávacích programov a osnov. Súčasný systém nepovoľuje alternatívne nadobúdanie praktických a všeobecných zručností.

Štatistiky ukazujú, že po prekonaní bariéry prvého ročníka absolvuje a ukončí strednú odbornú školu veľká väčšina študentov.

Dopady predčasného ukončenia školskej dochádzky

Predčasné ukončenie školskej dochádzky je základným faktorom, ktorý neskôr v živote prispieva k sociálnemu vylúčeniu. Predpovede týkajúce sa kvalifikácií, ktoré budú v budúcnosti v Európe potrebné, naznačujú, že osoby, ktoré predčasne ukončia školskú dochádzku, budú môcť získať iba 1 z 10 pracovných miest. Mladí ľudia, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku, majú častejšie nižší príjem alebo sú nezamestnaní.

Nedostatočné vzdelanie môže prispieť k vysokým verejným a sociálnym nákladom vo forme nižších daňových príjmov a vyšších nákladov na verejné služby (zdravotná starostlivosť, trestné súdnictvo, sociálne dávky, a pod.).

Odporúčanie

Navrhujeme zaviesť povinnú školskú dochádzku do 18 rokov alebo povinnú školskú dochádzku ponechať na úrovni 16 rokov so zavedením povinného vzdelávania pre deti a mladistvých do 18 rokov. Vo väčšine európskych vzdelávacích systémov, povinná školská dochádzka trvá 9 až 10 rokov, zvyčajne končiac 15. alebo 16. rokom života. V Belgicku, Nemecku, Holandsku, Portugalsku a Macedónsku je povinné zotrvať vo vzdelávaní a odbornej príprave až do 18. – 19. roku života. Avšak v týchto krajinách majú mladí ľudia možnosť medzi 15. – 16. rokom a 18. – 19. rokom

navštevovať kombinované vzdelávacie a pracovné kurzy. V Rakúsku, Poľsku a Anglicku je povinná školská dochádzka nižšia, no študenti musia po jej ukončení stále zotrvať vo vzdelávaní alebo odbornej príprave až do dovŕšenia 18. narodenín. Túto povinnosť si môžu splniť pokračovaním v plnohodnotnom štúdiu, návštevou rôznych vzdelávacích alebo odborných kurzov.

1.4. PODPORA STREDOŠKOLÁKOV FORMOU ŠTIPENDII A PRISPEVKU NA CESTOVNE

Záver z konferencie k problematike stredného odborného školstva v súvislosti s marginalizovanými rómskymi komunitami definovali problém nedostatočnej prevencie a podpory rómskych študentov stredných odborných škôl. V rámci tejto kapitoly sa z tohto dôvodu venujeme sprehľadneniu štipendií, mentoringovej podpory a zabezpečenia cestovného.

Prehľad stredoškolských štipendií a ich problémy

Poskytovanie stredoškolských štipendií sa realizuje podľa § 149 zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školského zákona). Študenti, ktorých rodiny sú poberateľom dávky v hmotnej núdzi alebo u ktorých jedna dvanástina príjmu za predchádzajúci kalendárny rok je najviac vo výške životného minima, majú možnosť požiadať si o sociálne štipendium. Problematické je, že i najvyššia možná čiastka štipendia (50% sumy z aktuálnej výšky životného minima), ktorá je podmienená prospechom max. do 2,0, nepokryje všetky náklady súvisiace so štúdiom na strednej odbornej škole, nakoľko sa jedná o sumu 45,21 €. Pre žiaka s prospechom horším ako 2,0 a najviac do 2,5 je aktuálne k dispozícii 31,65 € a pre žiaka s priemerom známok horším ako 2,5 a najviac do 3,5 vrátane, aktuálne 22,61 €.¹⁰

Možnosť vyplácať motivačné štipendia žiakom stredných škôl zo strany zamestnávateľov priniesol zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave. Aktuálne sa riadi zákonom č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave. Podľa § 27 ods. 3 sa žiakovi, ktorý sa pripravuje na povolanie, skupinu povolaní alebo odborných činností v študijnom odbore alebo v učebnom odbore zaradenom do zoznamu študijných odborov a učebných odborov s nedostatočným počtom absolventov pre potreby trhu práce, sa poskytuje motivačné štipendium z prostriedkov štátneho rozpočtu. Žiaci môžu získať motivačné štipendium mesačne najviac do výšky 65% sumy životného minima (ŽM) nezaopatreného dieťaťa s prihliadnutím najmä na dosiahnutý prospech a pravidelnú účasť na výchove a vzdelávaní. V aktuálnom školskom roku (2017/2018) sú to sumy 59,19 € (65% ŽM) pri prospechu do 1,8 vrátane; 40,98 € (45% ŽM) pri priemernom prospechu nad 1,8 do 2,4 vrátane a 22,77 € (25% ŽM) pri prospechu žiaka nad 2,4 do 3,0 vrátane.

Uvedený zákon o odbornom vzdelávaní a príprave v § 27 uvádza aj termín odmena za produktívnu prácu. Žiakovi, ktorý na praktickom vyučovaní vykonáva produktívnu prácu, sa poskytuje odmena za produktívnu prácu. Odmena za produktívnu prácu sa poskytuje za každú hodinu vykonanej produktívnej práce vo výške 50% až 100% z hodinovej minimálnej mzdy; pri určovaní jej výšky sa zohľadňuje aj kvalita práce a správanie žiaka. Ak žiak vykonáva produktívnu prácu na praktickom vyučovaní v dielni, odmena za produktívnu prácu sa uhrádza z prostriedkov strednej

¹⁰ Zdroj: IEDU – Centrálny informačný portál rezortu školstva

odbornej školy; to neplatí, ak žiak vykonáva produktívnu prácu na praktickom vyučovaní v dielni podľa § 10 ods. 2. Ak žiak vykonáva produktívnu prácu na praktickom vyučovaní na pracovisku zamestnávateľa alebo na pracovisku praktického vyučovania, odmena za produktívnu prácu sa uhrádza z prostriedkov zamestnávateľa.

Žiakovi, ktorý vykonáva praktické vyučovanie na pracovisku zamestnávateľa alebo na pracovisku praktického vyučovania, môže zamestnávateľ zo svojich prostriedkov poskytovať podnikové štipendium. Podnikové štipendium sa poskytuje mesačne v období školského vyučovania najviac do výšky štvornásobku sumy životného minima. Pri určovaní výšky podnikového štipendia sa prihliada najmä na dosiahnutý prospech žiaka na praktickom vyučovaní a jeho pravidelnú účasť na praktickom vyučovaní.¹¹

Ďalším poskytovateľom stredoškolských štipendií pre rómskych študentov je nadácia Rómsky vzdelávací fond. Štipendia sú určené rómskym študentom stredných škôl s cieľom preklenúť nepriaznivé životné situácie a motivovať študentov k dosahovaniu čo najlepších študijných výsledkov, úspešnému ukončeniu štúdia a k pokračovaniu štúdia na vyššom stupni vzdelávania. Štipendium majú možnosť získať žiaci denného štúdia maturitných odborov. Mesačná výška štipendia pre študentov druhých a vyšších ročníkov je stanovená na 45 € mesačne pokiaľ sa jedná o študenta gymnázia s priemerom znáмок v druhom polroku predchádzajúceho školského roka do 3,0. Štipendium vo výške 40 € mesačne prináleží na základe podmienok Nadácie študentovi strednej školy s maturitou s priemerom znáмок v druhom polroku predchádzajúceho školského roka do 1,54. Štipendium vo výške 30 € mesačne študentovi strednej školy s maturitou s priemerom znáмок v druhom polroku predchádzajúceho školského roka od 1,55 do 2,5. Študenti 1. ročníkov gymnázií aj stredných škôl s maturitou môžu získať podporu 20 € mesačne. Špecificky sa nadácia venuje aj podpore rómskych študentiek v štúdiu na stredných pedagogických školách. Študentky majú možnosť získať mentoring počas štúdia na strednej škole, pokrytie nákladov nevyhnutných na štúdium na strednej škole (cestovné, stravné, ubytovacie náklady, školné), štipendium v 3. a 4. ročníku, pomoc pri sprostredkovaní povinnej praxe, pomoc pri hľadaní zamestnania v regiónoch s vysokou koncentráciou Rómov, asistenciu pri prijímacích pohovoroch na vysoké školy a štipendium počas bakalárskeho štúdia v odbore Predškolská a elementárna pedagogika resp. predprimárne vzdelávanie.

Mentoringová podpora ako preventívne opatrenie

Youth Mentoring Network definuje mentoring prostredníctvom štruktúrovaného a dôveryhodného vzťahu, v ktorom sa spájajú mladí ľudia s jednotlivcami za účelom poskytnutia poradenstva, podpory a povzbudenia.¹² Aj v politikách Európskej únie je hodnota mentoringu považovaná za efektívny nástroj posilňovania mladých ľudí. Obohacuje mládež nielen na osobnej úrovni, ale taktiež študijnej a profesijnej.¹³

¹¹ Zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave

¹² Goldner, L. & Mayseless, O. J Youth Adolescence (2009) 38: 1339. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9345-0>

¹³ Európska komisia (2009). An EU strategy for youth - investing and empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities: communication from the Commission. (COM(2009) Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0200:FIN:EN:PDF>

Mimoškolské činnosti a dodatočná individuálna adresná podpora (mentoring) pomáhajú študentom nájsť a oživiť ich záujem o vzdelávanie a obnoviť pozitívny vzťah ku škole a k učiteľom. Sú štartérom pre vykonávanie činností, ktoré môžu posilniť sebaúctu žiakov a obmedziť ich frustráciu. Úlohou mentoringových programov je tiež spájať a vťahovať rôznych kľúčových hráčov (rodičia, učitelia, tréneri, lektori, vzory mladých ľudí) do procesu zvyšovania miery účasti študentov na vzdelávacom procese.

Aktuálne je na Slovensku dostupných približne 5 väčších mentoringových iniciatív,¹⁴ ktoré sa priamo zameriavajú alebo majú dosah na rómskych študentov na stredných školách.

Financovanie cestovného

Pri navštevovaní strednej odbornej školy mimo svojho trvalého bydliska žiaci zvyčajne dochádzajú vlakom či autobusom. Žiaci, ktorí dochádzajú vlakom, majú momentálne dopravu zdarma. Ak sa však jedná o študenta, ktorý sa do miesta štúdia môže dopraviť jedine prostredníctvom autobusovej dopravy a denne platí 3-8 € za spätný lístok, jeho rodina minie o 65 € až 175 € mesačne viac.

Idea školských autobusov sa do júna 2017 overovala na trase Vojka – Bodíky – Dobrohošť – Rusovce do tamojšej základnej školy a späť. Pilotný projekt bol výsledkom dohody ministra školstva, vedy, výskumu a športu, ministra vnútra a ministra dopravy a výstavby. Finančné prostriedky boli uvoľňované z rozpočtu ministerstva školstva a určené na pohonné hmoty a zabezpečenie vodiča. Prevádzku autobusov a preškolenie vodičov zabezpečilo ministerstvo vnútra. Po ukončení experimentálneho overovania ministerstvo avizovalo vyhlásiť výzvu, do ktorej sa môžu zapojiť aj ďalšie obce. Aktuálne vyhodnotenie pilotného projektu nie je verejne možné dohľadať.

Ministerstvá uviedli, že v prípade riadneho spustenia prevádzky školských autobusov je potrebné zosúladiť ich zabezpečenie medzi jednotlivými ministerstvami, predovšetkým otázku kto bude znášať náklady.

Odporúčanie

V súvislosti s finančnou podporou štúdia žiakov stredných odborných škôl navrhujeme predovšetkým otvoriť diskusiu o možnom navýšení čiastky sociálneho štipendia pre žiakov z MRK/ SZP. V takom prípade by bolo potrebné rokovať s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR o zmene výšky aktuálnych percentuálnych podielov z 50%, 35% a 25% zo životného minima na prípadných 75%, 60% a 50%. Tento krok by pre študentov znamenal nie len vyššiu motiváciu dosahovať lepšie vzdelávacie výsledky, ale aj zotrvať čo najdlhšie vo vzdelávaní.

Zároveň navrhujeme prísnejšiu kontrolu dochádzky študentov, ktorí by za uvedených podmienok mali nárok na sociálne štipendium. S uvedenou zmenou percentuálnych nárokov by bolo potrebné otvoriť aj legislatívu pod Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, konkrétne zákon č. 245/2008 § 149.

¹⁴ Rómsky vzdelávací fond, Divé Maky, ETP, Pro Vida, Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu

Súčastou nášho návrhu je stabilizácia a systematizácia štipendijnej podpory rómskych študentov nadácie Rómskeho vzdelávacieho fondu zo štátneho rozpočtu. Rómsky vzdelávací fond momentálne operuje v 16 krajinách Európy, kde sa prelínajú rôzne modely financovania. Príklad môžeme čerpať z Čiernej Hory, kde na štipendiá prispieva štát z rozpočtu ministerstva školstva i ministerstva vnútra.

Na základe Indikatívneho harmonogramu výziev na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok mala byť Ministerstvom vnútra SR v októbri 2017 vyhlásená výzva zameraná na poskytovanie tútorskej a mentorskej podpory. Navrhujeme urýchlene výzvu vyhlásiť, aby sme zvýšili počet mentorov a tútorov, ktorí poskytujú adresnú podporu žiakom z MRK.

V súvislosti s problematikým dochádzaním za stredoškolským odborným vzdelaním z oblastí početných MRK navrhujeme rokovať s príslušnými sekciami rezortu školstva, vnútra a dopravy o možnosti zabezpečiť alebo zdieľať školské autobusy aj na účely prepravy žiakov stredných škôl.

2. ZÁVERY

Vzhľadom na závery Konferencie k problematike stredného odborného školstva v súvislosti s marginalizovanými rómskymi komunitami, ktorá sa konala v máji 2017 v Košiciach pod vedením Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity a vyššie uvedené príčiny a dôsledky neprospievania mladých Rómov v súčasnom nastavení stredného odborného školstva sme rozpracovali koncepcný materiál, ktorý reaguje na uvedené problémy. Mladí Rómovia čelia vo vnútri vzdelávacieho systému mnohým bariéram. V kombinácii so socio-ekonomickým zázemím, z ktorého pochádzajú, sú tieto pre často neprekonateľné a odsudzujú ich k absolútnemu neúspechu v súvislosti s integráciou na pracovnom trhu a v spoločnosti. Ich šanca na následné vymanenie sa zo začarovaného kruhu generačnej chudoby je takmer nulová.

Navýšenie počtu hodín všeobecno-vzdelávacích predmetov na odboroch nižšieho stredného odborného vzdelávania by umožnilo zefektívniť proces nadobúdania základného vzdelania

Spriechodnenie systému prestupov žiakov z 2-ročných učebných odborov, ktorých absolvovaním získa žiak nižšie stredné odborné vzdelanie na príbuzné 3-ročné učebné odbory, ktorých absolvovaním získa žiak stredné odborné vzdelanie by umožnilo jednoduchšie získať stredné odborné vzdelávanie aj pre tých žiakov, ktorí v minulosti neboli úspešní v získavaní nižšieho sekundárneho vzdelávania. Výhodou tohto návrhu by bol aj vyšší počet hodín praxe, ktorí by získali študenti uvedených učebných odborov oproti svojim rovesníkom.

Prehodnotenie územného ohraničenia vytvárania elokovaných pracovísk, ktoré limituje vytvorenie pracovísk na územie samosprávneho kraja ústredného pracoviska školy. Navrhujeme prehodnotiť súčasné znenie zákona a určiť inú limitáciu pre elokované pracoviská. Dôvodom sú praktické skúsenosti riaditeľov stredných odborných škôl, ktorí napriek tomu, že evidujú záujem zo strany žiakov a ich rodín o vzdelávanie, majú skúsenosti s prevádzkou elokovaných pracovísk a majú dobrú dostupnosť, nemôžu zriadiť takéto pracovisko v neďalekej obci na rozhraní iného samosprávneho kraja.

Zavedenie povinnej školskej dochádzky do 18 rokov alebo povinnú školskú dochádzku ponechať na úrovni 16 rokov so zavedením povinného vzdelávania pre deti a mladistvých do 18 rokov. Cieľom tohto návrhu je znížiť riziko predčasného ukončovania školskej dochádzky študentmi pochádzajúcimi z MRK. Skoré vypadnutie zo systému vzdelávania a odbornej prípravy má značné finančné následky na jednotlivca i spoločnosť, spôsobuje veľké sociálne a hospodárske zaťaženie. Mladý človek, ktorý sa vzdeláva o rok dlhšie, môže mať dodatočný celoživotný príjem vyšší ako 70 000 EUR v krajinách Európskej únie.

Navýšenie čiastky sociálneho štipendia pre žiakov z MRK/SZP z aktuálnych percentuálnych podielov 50% , 35% a 25% zo životného minima na prípadných 75%, 60% a 50%. Očakávanými dopadmi sú vyššia motivácia dosahovať lepšie vzdelávacie výsledky a dlhšie zotrvanie vo vzdelávaní a odbornej príprave.

Stabilizácia a systematizácia štipendijných programov na podporu rómskych študentov nadácie Rómskeho vzdelávacieho fondu zo štátneho rozpočtu formou dotácie na štipendiá z rozpočtu ministerstva školstva i ministerstva vnútra. Cieľom je adaptovať si model, ktorý v zahraničí pod taktovkou Roma Education Fund funguje a pravidelne prináša možnosť rómskych študentom získať podporu vo vzdelávaní.

Rokovanie so sekciami rezortu školstva, vnútra a dopravy o možnosti zabezpečiť školské autobusy na účely prepravy žiakov stredných škôl. Zabezpečením bezplatnej dopravy žiakom stredných škôl, ktorí pochádzajú z MRK a za štúdiom sú častokrát nútení cestovať veľké vzdialenosti, by sme umožnili absolvovať vzdelávanie a odbornú prípravu, ktorá im zvýši ich potenciál integrovať sa na pracovnom trhu.

3. NÁVRH OPATRENÍ

Uvedené návrhy by sa mali realizovať formou realizácie nasledovných opatrení.

1. Rokovať s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR o legislatívnej úprave štátnych vzdelávacích programov skupín odborov vzdelávania nižšieho stredného odborného vzdelávania tak, aby umožňovali súčasné získanie nižšieho stredného vzdelania bez potreby predošlého absolvovania kurzu základného vzdelania. V tomto bode prehodnotiť aj novelizáciu § 62 ods. 4 zák. č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v zmysle, aby sa do prvého ročníka vzdelávacieho programu nižšieho stredného odborného vzdelávania mohli hlásiť aj uchádzači s mentálnym postihom variantu A, ktorí boli integrovaní do bežných tried základných škôl.
2. Iniciovať v rámci rokovaní s MŠVVaŠ spriechodnenie systému prestupov žiakov z 2-ročných učebných odborov, ktorých absolvovaním získa žiak nižšie stredné odborné vzdelanie na príbuzné 3-ročné učebné odbory, ktorých absolvovaním získa žiak stredné odborné vzdelanie.
3. Iniciovať rokovanie s MŠVVŠ ohľadom novelizácie § 19 ods. 6 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve na prehodnotenie územnej limitácie vytvárania elokovaných pracovísk.

4. Rokovať so Štátnou školskou inšpekciou o monitorovaní kvality vzdelávacieho procesu odborov nižšieho stredného vzdelávania v súvislosti s efektívnosťou vynaložených financií a previazanosť sekundárneho vzdelávania s potrebami trhu práce. Alternatívou je rokovať s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR o zvedení ukazovateľa kvality v rámci normatívneho spôsobu financovania stredných odborných škôl. V rámci normatívu na žiaka školy zaviesť koeficient kvality alebo príplatok pre učiteľov a majstrov odborného výcviku za úspešné vzdelávanie detí (deti, ktoré riadne ukončia školský rok), ktoré pochádzajú zo SZP alebo majú ŠVVP.
5. Novelizovať školský zákon v oblasti povinnej školskej dochádzky, ktorú navrhujeme predĺžiť do 18 rokov alebo povinnú školskú dochádzku ponechať na úrovni 16 rokov so zavedením povinného vzdelávania pre deti a mladistvých do 18 rokov. Následne iniciovať rokovanie s Generálnou prokuratúrou SR ohľadom usmernenia pri aplikácii trestného činu podľa § 211 trestného zákona ohrozovania mravnej výchovy mládeže v prípade, ak študent bezdôvodne predčasne zanechá štúdium na strednej škole. S GP SR prerokovať trestné stíhanie rodičov v prípade ak umožnia, aby ich dieťa (mladšie ako osemnásť rokov) po/počas absolvovania povinnej školskej dochádzky odišlo zo strednej školy, čím môžu vystaviť svoje dieťa mladšie ako 18 rokov nebezpečenstvu spustnutia tým, že mu umožnia viesť záhaľčivý a nemravný život.
6. Iniciovať zmenu § 149 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V rámci rokovaní s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR iniciovať zmenu v sume sociálnych štipendií. Z aktuálnych percentuálnych podielov 50%, 35% a 25% zo sumy životného minima zvýšiť na prípadných 75%, 60% a 50%. Po prípadnom schválení uvedenej zmeny percentuálnych nárokov iniciovať otvorenie legislatívy (školského zákona) v rámci rokovaní s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.
7. V spolupráci s nadáciou Rómskeho vzdelávacieho fondu vypracovať a predložiť na rokovanie s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR návrh materiálu na systematickú podporu stredoškolského štipendijného programu Nadácie rómskeho vzdelávacieho fondu.
8. Komunikovať so Sekciou európskych projektov Ministerstvom vnútra SR ohľadom výzvy zameranej na poskytovanie tútorskej a mentorskej podpory.
9. Komunikovať s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR ohľadom výsledku experimentálneho overovania školských autobusov na trase Vojka – Bodíky – Dobrohošť – Rusovce. Následne iniciovať rokovanie s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, s Ministerstvom vnútra SR a s Ministerstvom dopravy a výstavby SR o možnosti zabezpečiť alebo zdieľať školské autobusy aj na účely prepravy žiakov stredných škôl.
10. V súlade s prijímaním opatrení na ochranu pred diskrimináciou každoročne spracovať Správu k výchove a vzdelávaniu rómskych žiakov na stredných školách v SR za účelom poznania situácie v danej oblasti vzdelávania a následne prijímať adekvátne opatrenia
11. Zrušiť možnosť pracovať na aktivačných prácach a malých obecných službách pred úspešným absolvovaním strednej školy. Možnosť pracovať by bola pre žiakov stredných škôl ponechaná počas školských prázdnin.